

SEMINÁR NA TÉMU NÁRODY, NÁRODNOSTI A ETNICKÉ SKUPINY V DEMOKRATICKEJ SPOLOČNOSTI

Z iniciatívy Filozofického ústavu SAV a ČSAV sa začiatkom februára zišli v Smoleniciach predstavitelia rôznych spoločenskovedných disciplín z oboch republík, aby sa spoločnými silami pokúsili o teoretickú reflexiu jedného z najpálčivejších problémov nášho súčasného verejno-politického života — postavenia a vzájomného vzťahu národov, národností a etnických skupín žijúcich v spoločnom štáte. Cieľom interdisciplinárneho seminára — ako ho formuloval vo svojom vystúpení J. Strinka — bolo vniesť do tejto problematiky, poznačenej emocionálnou, politickou demagógiou a publicistickou ekvilibristikou, nezaujatý pohľad, opierajúci sa o triezvu vedeckú analýzu a korektnú argumentáciu.

S ohľadom na šírku záberu rozčlenili usporiadatelia problematiku do štyroch tematických okruhov. Prvý vyhradili *konceptii jednotného československého národa a formovaniu českej a slovenskej národnej identity v 20. storočí*. Práve tento okruh vzbudil najväčší záujem účastníkov, a to nielen množstvom prihlásených koreferátov a diskusných vystúpení, ale najmä samotným priebehom diskusie, v ktorej sa prezentovali neraz i divergentné optiky a kontroverzné stanoviská.

Časť príspevkov (J. Jablonického, J. Opat, V. Horňáka, M. Gáfrika, V. Bačoša, Z. Šolleho, E. Liptáka, P. Pithu, M. Zemku) bola venovaná analýze historického kontextu idey jednotného československého národa. Zdôrazňovala sa v nich dobová odôvodnenosť myšlienky československej vzájomnosti, jej korene v spoločnej duchovno-kultúrnej tradícii a jej väzba s ideálmi humanity, pokroku a demokracie.

Popri uznaní pozitívnej úlohy idey jednotného československého národa v konkrétno-historických súvislostiach vzniku republiky sa však vynorila otázka, či by za iných okolností slovenský národ nevyhnutne zanikol a či to bola jediná cesta k jeho záchrane. E. Lipták vyslovil presvedčenie, že napriek dlhodobému maďarizačnému úsiliu bol slovenský národ v tom čase už dosť silný, aby prežil, a slovenská spoločnosť sa v období pred prvou svetovou vojnou vôbec „neukladala do hrobu“, ale naopak, hospodársky, politicky i kultúrne výrazne ožívala. Práve vďaka tomu mohol vývoj na Slovensku nábrať po vzniku republiky také tempo, že bol vo viacerých aspektoch dynamickejší než v Čechách. M. Zemko však zdôraznil, že slovenský národ nebol schopný oslobodiť sa z područia Uhorska bez českej pomoci a aj potom potreboval istý čas výraznú pomoc, aby mohol v spoločnom štáte s Čechmi fungovať ako svojbytný a suverénny národ.

Viacerí účastníci seminára (J. Opat, M. Bednář, Z. Šolle) sa vo svojich vystúpeniach zamerali na analýzu autentického zmyslu Masarykovho chápania československého národa s dvoma vetvami. Poukázali na potrebu rozlišovať medzi pojmom národa ako prirodzeného spoločnosti spojeného jazykom, územím, kultúrnymi tradíciami, spoločnými dejinami, a pojmom národa ako spoločnosti zjednotenej na základe spoločného ideálu a morálno-politických

aspektov, teda v zmysle štátno-politickom. M. Bednář zdôraznil, že tento druhý význam pojmu národa sa prelína s pojmom občianskej spoločnosti, a vyjadril názor, že v súvislosti s procesmi zjednocovania stredovýchodnej Európy je idea politicky jednotného československého národa aktuálna a nosná dodnes.

Problému polarity občianskej spoločnosti a národného štátu, princípu demokracie a princípu nacionalizmu venoval svoj referát aj J. Strátecký. Ideu národa prezentoval ako spôsob saturácie potreby sociálnej integratívy, ktorú predtým plnili náboženské väzby, a každú nacionálnu identifikáciu označil ako fiktívnu a nedemokratickú, lebo v konečnom dôsledku vytesňuje ideu občianstva a demokracie. A to bol podľa neho [napriek úsiliu hradnej politiky Masaryka a Beneša] aj osud prvej Československej republiky. V diskusii reagoval na toto vystúpenie F. Novosad, keď spochybnil produktívnosť takéhoto prístupu a položil otázku, či možno označiť za fikciu niečo, čo tu reálne existuje vo forme vedomia národnej identity, a či je oprávnené klásť nacionálny a demokratický princíp, národný štát a občiansku spoločnosť do protikladu.

Príspevky V. Prečana, J. Uhra, A. Kopčoka a ďalších boli zamerané na analýzu obdobia, kedy sa čechoslovakizmus stal už oficiálnou ideológiou zdôvodňujúcou oprávnenosť unitárneho charakteru nového štátneho útvaru, a poukazyvali na to, že reálna politika štátnej reprezentácie bola svojou podstatou antislovenská, namierená proti národnoemancipačným snahám Slovákov.

Niektorí účastníci seminára [K. Kollár, J. Anděl] zdôraznili potrebu presnejšie vymedziť obsah základných pojmov ako národ, nacionalizmus, národná svojbytnosť, suverenita, zvrchovanosť, právo na sebaurčenie atď. O deskripciu špecifického obsahu slovenského a českého nacionalizmu sa vo svojom vystúpení pokúsila M. Oravcová.

Druhý tematický okruh sa týkal *štátoprávnych problémov vzťahu českého a slovenského národa*. V. Knapp sa vo svojom referáte zamerail na históriu spolužitia Čechov a Slovákov v spoločnom štátnom útvere a rozčlenil ju do troch etáp: vnútorne nečlenený unitárny štát (do roku 1945), unitárny štát vnútorne členený (do r. 1968) a federatívny štát na etnickom princípe s nedôsledným riešením problému primárnosti a kompetencií federácie či republík. Odstránením týchto nedôsledností by mala začať štvrtá etapa štátoprávneho usporiadania vzťahu našich dvoch národov. No ďalší účastníci seminára [M. Čič a J. Šabata] upozornili, že zavŕšeniu tohto procesu musí predchádzať vyriešenie množstva problémov, napr. alternatívy medzi federáciou, konfederáciou či spolkovou republikou, medzi parlamentnou či prezidentskou formou vlády, medzi územno-správnym či regionálnym členením.

Ekonomickým aspektom vzťahu českého a slovenského národa v minulosti a dnes bol venovaný tretí tematický okruh. Najširšie rámcovoval svoje vystúpenie H. Kočtúch, ktorý v súvislosti s tvorbou novej politicko-ekonomickej stratégie zdôraznil nevyhnutnosť sledovať a rešpektovať základné trendy súčasného svetového vývoja, smerujúce od industriálnej etapy ľudskej civilizácie k informatizovanej spoločnosti. Na analýzu vývoja ekonomiky v historickom priereze sedemdesiatich rokov spoločného štátu sa zamerail J. Srovnal. Ako „geneticky zabudovanú chybu“ charakterizoval model vývoja, ktorý sa realizoval po roku 1948 a uprednostňoval ťažký priemysel, výrobu výrobných prostriedkov na úkor ostatných odvetví. Na štruktúrne odlišnosti českej a slovenskej ekonomiky, ale najmä na nevyhnutnosť ich rešpektovania pri uskutočňovaní súčasnej ekonomickej reformy poukázal M. Plachtinský.

Štvrtý, bohato zastúpený tematický okruh bol venovaný *postaveniu a problémom národnosti a etnických skupín v ČSFR*. Medzinárodný právny základ riešenia tejto problematiky bol načrtnutý v príspevku J. Hájeka. Poukázal na to, že pri rokovaníach o otázkach národnostných menšín na medzinárodnej úrovni sa prejavujú rozdiely vyplývajúce z odlišného vývinu v jednotlivých krajinách a sformovali sa dve základné koncepcie. Prvá kladie dôraz na zabezpečenie individuálnych občianskych práv príslušníkov ktorejkoľvek menšiny a jej zástancami sú predovšetkým demokraticky vyspelé štáty. Druhá preferuje kolektívny princíp riešenia národnostných otázok a menšinám priznáva právo na vlastnú identitu i v politickej a štátoprávnej sfére. Predstavitelia tejto koncepcie pochádzajú najmä z tých európskych krajín, kde sa až teraz vytvárajú základy právneho štátu.

Celá šírka a rozmanitosť problematiky sa odrazila vo vystúpeniach ďalších referujúcich, ktorí sa venovali historickým a súčasným aspektom vývoja národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území nášho štátu: maďarskej (J. Fabian), rusínskej a ukrajinskej (L. Haraksin), nemeckej (P. Pollák), rómskej (A. Mann, Holomek, T. Haišman), židovskej (I. Kamenec).

Vo svojom záverečnom slove J. Zúmr okrem iného povedal, že ak budeme objektívne konštatovať rozdiely, ktoré medzi nami skutočne existujú, a vyvarujeme sa vyhrocovania domnelých alebo nepodstatných odlišností, ešte stále zostane dosť toho, čo nás spája.

Magda Holubová

DUCH NADNÁRODNEJ HUMANITY

(K semináru o osobnosti Edmunda Husserla, Múzeum Prostějovska, Prostějov 18. 4. 1991)

Dňa 18. 4. 1991 sa v Prostějove, rodisku zakladateľa fenomenológie Edmunda Husserla [8. 4. 1859 Prostějov — 27. 4. 1938 Freiburg im Breisgau], uskutočnil *Seminár o osobnosti filozofa Edmunda Husserla*, ktorý pod záštitou prezidenta ČSFR, rektora Univerzity Palackého, rektora Masarykovej univerzity a v spolupráci s Regionálnym strediskom v Prostějove usporiadalo Múzeum Prostějovska pod vedením jeho riaditeľa Pavla Mareka. Na záver seminára sa uskutočnila slávnostná vernisáž výstavy Husserlovho archívu z univerzity vo Freiburgu i. B. (SRN) a Múzea Prostějovska *Edmund Husserl a fenomenologické bádania*. Text príspevkov prednesených na seminári obsahuje [5].

Po pozdravných príhovoroch rektora Univerzity Palackého, prof. PhDr. Josefa Jařaba, CSc., a rektora Masarykovej univerzity, prof. PhDr. Milana Jelínka, CSc., predniesol hlavný referát na seminári Hans Reiner Sepp, vedecký pracovník Husserlovho archívu vo Freiburgu i. B. Hlavnou myšlienkou Seppovho referátu *Étos a fenomenológia. Husserlova osobnosť a jeho dielo* bolo, že zmyslom fenomenológie je vytvoriť vedecký fundament pre ducha nadnárodnej humanity chápanej ako teleologický zmysel európskej kultúry. Text referátu, ktorý je prístupný aj na Katedre filozofie a dejín filozofie FF UK v Bratislave, obsahuje množstvo nových údajov o živote a spôsobe práce, ako aj o svetonázore zakladateľa fenomenológie. Pre dnešnú situáciu vyznievajú najaktuálnejšie, myslím, Husserlove slová o filozofii a národnom kontexte: „Tu treba mať na pamäti, že filozofia, ktorá vyrástla z univerzálneho kritického postoja